

Mezey László Miklós

Ünneplő kötet a könyvtárügy ikercsillagának

Ráhangelő

Aki az ezredforduló előtti évtizedekben a hazai könyvtárügy környékén megfordult, bizonyosan hallotta *Katsányi Sándor* és *Papp István* nevét. Aki nemcsak a környékén járt, hanem ügyködött is benne, az találkozott velük, így aztán személyes emléke is van róluk. Mivel magam ahhoz a generációhoz tartozom, amelyik az 1970-es évek utolsó harmadában került a fővárosi könyvtári világába, természetesen én is őrzök róluk személyes emlékeket. Mivel most a nekik szentelt ünnepi kötetről hosszabban írok, engedtessek meg nekem is egy-egy emlékkép fölidézése.

Papp Istvánt az 1980-as évek közepén a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) főigazgató-helyettesi minőségében ismertem meg, abban az időben, amikor a *Könyvtári Híradó* című, havi megjelenésű – akkori szóhasználattal – „üzemi újság” felelős szerkesztője voltam. Minden hónapban, amikor elérkezett a lapzártá, az aktuális lapszám legélt kéziratának paksamétájával bekopogtam a fölém rendelt főigazgató-helyetteshez, hogy nézze át az anyagot. Akkoriban e fölém rendelt vezető *Mátrai Mátyás* volt, aki elsősorban ideológiai szempontból nézte át a kéziratokat, nincs-e valamelyik cikkben kifogásolható eszmei elhajlás. Csakhogy Mátrai Mátyás épp betegállományban volt, így – nem szándékozván kihagyni a fölsőbb jóváhagyást – a másik főigazgató-helyetteshez, Papp Istvánhoz vittem a lapszám anyagát a jóváhagyó „nihil obstat” kimondása érdekében. Másnap visszakaptam a kéziratcsomót, és amikor kinyitottam a dossziét, megfordult velem a Wenckheim-palota: az összes cikk Papp István nehezen olvasható kézírásával, fekete filctollal össze-vissza volt szántva. Gyakorlatilag valamennyi írást, még a rövid híreket is átírta. Udvariasan jeleztem neki, hogy

ilyenformán az egész szám olyan lesz, mintha egy ember írta volna, mintha a vezércikktől a személyi hírekig az egészet ő jegyezné szerzőként. Rövidesen vita bontakozott ki közöttünk a cikkek stílusának minőségéről, illetve a szerzői szabadságról, az egyéni hang létjogáról. Szó szót követett, aminek végpontján – a magam számára is váratlanul – azt mondtam, hogy így én nem vállalom a lapcsinálást, hiszen a *Könyvtári Híradó* egyik hivatása épp az volt, hogy az FSZEK egész hálózatának munkatársai írják a lapot – maguknak. Megelőzendő a további szóváltást, a vita lezárásaként kihátráltam a Wenckheim-palota patinás, díszes lépcsőházába, ahol le-föl járkáltak az olvasók. Papp István utánam lépett, és kikiabált a lépcsőházba: – Utállak! Az épp arra lépcsőzők kikerekedett szemmel figyelték e sajátos búcsúvételt. Meg kell jegyeznem, ezután az affér után hamar helyrebillent kapcsolatunk egyensúlya, talán az álláspontom melletti kiállásnak köszönhetően.

Katsányi Sándorról némileg más hangulatú emlékképet őrzök. 2005-ben, a kötelező továbbképzések alkalmával részt vettem az *Esélyegyenlőség biztosítása a könyvtári ellátásban* elnevezésű tanfolyamon. Az egyik kurzuson Katsányi Sándor adott elő valamilyen általánosabb tárgyat, afféle művelődéstörténeti, kultúrhistoriái anyagot a könyvtárban határterületeinek bemutatásaként. Nos, az egyik órán sor került a határon túli magyar kultúra, a kisebbségi művelődés sajátos kérdéseire. A tanár úr egyszer csak abbahagyta az előadást, és így szólt: – De nem is folytatom, hiszen itt ül közöttünk Mezey László Miklós, aki régebb óta foglalkozik e kérdésekkel, sokat publikált e tárgykörben, inkább átadom neki a szót. – Mondanom sem kell, igencsak meglepődtem, részint a váratlan fölkeréstől, részint a megtiszteltetéstől. Gyorsan összeszedtem magam, és próbáltam a rendelkezésre álló időhöz igazodóan, tehát röviden áttekintést adni a Trianontól az ezredfordulóig terjedő nyolc évtized kisebbségi magyar művelődéséről, szellemi életéről, irodalmáról, könyv- és lapkiadásáról.

Ha meghallom vagy olvasom Papp István és Katsányi Sándor nevét, az első pillanatban nekem ezek az emlékképek ugranak be.

A két ünnepelt

Katsányi Sándor és Papp István 2021-ben léptek életük 90. évébe. Kitüntetett esemény ez mindenképpen egy ember életében, hát még akkor, ha a két öregúr afféle páros csillag a magyar könyvtárosság egén. Ahogyan a Festschrift bevezetésében olvasható: „Katsányi és Papp nem csupán példás értelmiségi életre tekinthet vissza, hanem joggal állíthatjuk, hogy az elmúlt ötven-hatvan évben alig volt valaki, aki a hazai (köz)könyvtárügyért többet tett volna, mint ők ketten”.

Elgondolkodtató kérdés: hogyan vált ez a két férfiú a hazai könyvtárügy ikercsillagává. Nyilván nem csupán egymáshoz közel eső születési dátumaik

révén. Talán azért, mert könyvtárosi karrierjük emelkedő útját nem az állampárt surranó pályáján, hanem szakmai kiválóságukkal, igényességükkel és innovatív képességükkel, folyton újító tevékenységükkel érték el. Sok évtizeden át úgy dolgoztak, hogy az minden lelkiismeretes, nagyobbra törő könyvtáros előtt példa lehetett. Mindketten ott voltak az 1980-as és 90-es években a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár akkoriban és általuk teremtett fénykorában, Papp István főigazgató-helyettesként, a központi könyvtár kibővítésének és a fiókhálózat átszervezésének levezénylőjeként, Katsányi Sándor pedig előbb az újonnan létrehozott Központi Ellátó Szolgálat, majd a központi bibliotéka olvasószolgálatának fősztályvezetőjeként. És még él bennem egy sejtetem: Ők ketten a polgári értelmiségi teljesítményét testesítették meg; nem a hivatalos lózungokat adták elő, hanem legjobb tudásuk szerint – olykor külföni minták alapján – szakmai argumentációval és szellemi igényességgel tették a dolgukat. Nehéz ezt megfogalmazni, de valahogy lényükben, gondolkodásukban, életstílusukban is hordozták az előrettekintő, folyton jobbító értelmiségi polgári erényeit.

Ám most nem a két ünnepelet érdemeinek felsorolása következik, hanem annak vizsgálata, milyen ünneplő kötet született a tiszteletükre. Értékét végül is azon lehet lemérni, mit tesz hozzá Katsányi Sándor és Papp István ismert portréjához; milyen új, másoktól talán meg nem látott vonásokat, árnyalatokat ad hozzá amúgy jól ismert arcképükhöz. Hiszen azt mindenki tudja, aki ismeri őket, hogy Papp István briliáns elme, ragyogó elméleti és gyakorlati szakember, no meg azt, hogy keresetlen a stílusa, vagy ahogyan *Hegykőzi Ilona* írja, „brutális” határozottság jellemzi. Vele csaknem ellentétes alkat Katsányi Sándor, akit *Arató Antal* találóan ír le: „vezetői megbeszéléseken, értekezleteken élmény volt őt hallgatni, nézni. Beszéd közben gyakran köhintgetett, kis szakállát simogatta, máskor finoman morzsolgatta az ujjait, mint olvasóját egy keleti bölcs.” Vagyis a kérdés az: ad-e valami többletet ez a kötet a két ünnepelet ismert portréjához? A megelőlegezett válaszom: igen. Éspedig nagyon sok új árnyalatot, finom részletet jelenít meg a kiadvány háromnegyedszáz írása. Már csak azért is, mert sokan sokféle nézőpontból, eltérő szakmai szempontokból, más-másféle intellektussal és érzelmi hozzáállással vallanak róluk. Épp ezért érdemes tallózni a könyvben, hogyan mesélnek róluk a kollégák, tisztelők, barátok, tanítványok.

A méltatók egyértelműen arról írnak, hogy Papp István hatalmas tudású ember, aki egy kiállításon képes kiselőadást rögtönözni a corvinák kötéséről (*Gellér Ferencné*), és aki Görögországban az útikalauznál is alaposabb idegenvezető volt (*Gerő Zsolt*). A Könyvtártudományi és Módszertani Központ (KMK) vezetőjeként a szellem szabad légkörét teremtette meg (*Kulcsár Szabó Ernő*), sőt van, aki szerint kollégiái, beosztottjai számára sorsalakító ember volt (*Mándy Gábor*). A legtömörebb, legtalálóbb jellemzés szerint: „könyvtárosok között egy nagyon európai” (*Murányi Lajos*).

Katsányi Sándor elismerései között olyan megállapítások szerepelnek, mint „a mindig szelíden békét kereső kolléga és barát” (*Nagy Attila*), a lenyűgöző előadó (*Kovács Katalin*) és remek tankönyvek szerzője (*Biczák Péter*). Hogy az „ikercsillag” szókép nem volt túlzás részemről, abban megerősítenek a kötet szerzői, hiszen *Tóth Gyula* szerint ők ketten „majdnem ikrek”; *Havas Katalin* pedig ezt mondja: „ne higgyétek, hogy túlzok, amikor azt mondom, hogy ti vagytok a könyvtárosság Petőfi–Arany és Bartók–Kodály párosa.” *Sonnevend Péter* verses hasonlatában Castorként és Polluxként szerepelnek.

Amikor Papp István 75 éves lett, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* lapjain *Vajda Kornél* köszöntötte,¹ Laudációjában azt a *Thomas Manntól* származó megfigyelést adta elő, hogy a legtöbb embernek van egy ideális életkora, az az életszakasz, amikor leginkább önmaga, amikor a legkimagaslóbb teljesítményre képes, ami leginkább illik a személyiségéhez. Hiszen vannak örök gyerekek, vannak koravének, vannak, akik bölcs öregként találnak magukra. Vajda Kornél azt találgatta, vajon Papp István fiatalon volt-e az igazi, amikor a KMK-t vezette, vagy érett férfiként, mint az FSZEK főigazgató-helyettese, netán teoretikussá vált bölcs öregúrként? Röpke személyiséganalízise után arra a megállapításra jutott, hogy ő minden életszakaszában tökéletesen önmaga volt, és mindegyikben a csúcsformáját hozta, ami igazi ritkaság az egyéni életutak történetében. Hiszen „csúcsra járatta” a KMK-t, megújította az FSZEK központját és fiókhálózatát, majd filozófiai mélységű esszéket és monográfiát írt. Mindezek arra is utalnak, hogy személyében a hihetetlen elméleti tudás, az egyedülálló szakmai fölkészültség, a széles körű tájékozottság, a nyelvismeret a pragmatizmussal, a gyakorlatias munkabírással párosul.

Katsányi Sándorról a sokat tudó és derűs bölcs képe alakult ki, aki előadásaiban, írásaiban mindig a lényeges kérdésekkel foglalkozik és mindig érdekesen, miközben megközelítései gyakran váratlanok, meglepőek. Rendre új összefüggésekre mutat rá, és elméleti fejtegetései sokszor gyakorlatias összegzéseikig jutnak el. Ráadásul mindig otthagy a hallgatóiban egy picit, továbbgondolásra érdemes gondolatcsírákat. Egyik jellemzője tehát az inspiratív pedagógiai tudatosság. Találkozik benne a teoretikus, a pedagógus, az ismeretátadó szakíró, az ismeretterjesztő, a módszertani szakértő, a gyakorlati aprómunkát elvégző és a folyton újat fölfedező hajlamú örökifjú érdeklődő. Ugyanakkor „ellentmondásos alkat” is, hiszen a bölcs derű párosul benne az intellektuális hévvel, az elméleti tudás a gyakorlatias szorgalommal, legyen szó az FSZEK Központi Ellátó Szolgálatának vezetéséről, a Könyvtári Híradó szerkesztéséről vagy a központi könyvtár olvasószolgálatának irányításáról – írták róla anno, ugyancsak a 75. születésnapja alkalmából.²

E kötetben is többen elmondják mindkét ünnepeltről, hogy remek előadók, akik érdekesen, figyelmet ébren tartó módon tudnak beszélni, még a látszólag szárazabb témákról is izgalmasan értekeznek. Alkotói érdemeiket is számosan

méltatják, így például a nagy monográfiák megalkotását, Papp István esetében a *Könyvtárosok kézikönyvének* öt kötetét,³ Katsányi Sándor esetében *A főváros könyvtárának történetét*.⁴ E nagyszabású művek megalkotása is hivatásuk betöltésének része volt.

Az ünneplő kötet

„A köz szolgálatában szerzett érdemek jutalma” – ezt jelenti magyarul a tisztelgő kötet kissé sznobnak ható latin címe. A címadás és a nem sok fáradtsággal megtervezett borító fölötti lamentálás helyett tekintsük át a kötet fölépítését, ami a maga egyszerűségében igazán egyedi. Legelől áll a szerkesztők bevezetése, ezután az ugyancsak általuk jegyzett előszó, majd *Barátné Hajdu Ágnes* MKE-elnök köszöntője, és csak ezek után következik a tartalomjegyzék. A hagyományos sorrend nyilván ez lehetett volna: tartalom, protokolláris köszöntő, előszó és bevezető – ha már ragaszkodunk mindkettőhöz. Ráadásul az ugyanazon szerkesztők által írt bevezető és előszó között tartalmi értelemben szinte semmi különbség nincs, holott az két külön műfaj, nagyon különböző funkciókkal.

Az egy-egy hivatás, tudományterület, művészeti ág nagyjait köszöntő Festschriftek nemcsak az ünnepelekről szólnak, hanem magukról az adott szakma művelőiről is, vagyis a hivatás önbecsülését is kifejezik. Elnézve jelen köszöntő kötet szerzőinek hosszú névsorát, ez a kiadvány csakugyan méltón mutatja föl a könyvtárosság önbecsülését, hiszen e hivatás „krémje” szólal meg benne. Fővárosi és vidéki tékák munkatársai, szak- és közkönyvtárak dolgozói, a könyvtartan határterületeinek képviselői, bibliográfusok, szerkesztők, oktatók, könyvtörténészek, bibliofilek, módszertani szakemberek, azután idősebbek és fiatalabbak, aktívak és nyugdíjasok szerepelnek benne szerzőként, egyszóval sokan, akik a 20. század második felében, utolsó harmadában a hazai könyvtárügyben – sokszor vezető pozíciókban – tevékenykedtek.

A kereken négyszáz oldalas könyv 67 szerzőjének 74 írása a nevük alfabetikus rendjében került a kiadványba, olyan igazi mechanikus, könyvtárosi megoldásként. Azonban ez az egy tömbbe sorolás eléggé formálisnak érződik, ugyanis a 74 szövegből legalább 15 nem az ünnepelektől személyével foglalkozó köszöntő, nem emlékező, méltató írásmű, hanem valamilyen könyvtártudományhoz kapcsolódó értekezés, esszé. Ráadásul ezek a köszöntőknél terjedelmesebb írások nem a Festschrift terjedelmének egyötödét teszik ki, annál jóval többet. Érdemes lett volna tehát legalább két nagy fejezetet kialakítani, és azokba külön-külön besorolni a személyes méltatásokat, illetve a szakmai kérdésekkel foglalkozó, kutatási eredményeket közreadó dolgozatokat. Az utóbbiak sorából mindenképp kiemelendő *Ásványi Ilona*, *Barátné Hajdu Ágnes*, *Haraszti Pálné*, *Kéglő Ferenc*, *Pogány György*, *Pogányné Rózsa Gabriella*, *Rácz Ágnes* vagy *Virágos*

Márta értékes, tudományos igényű tanulmánya. A személyes köszöntések – a műfaj természetéből adódóan – nagyon egyenetlen színvonalúak, és sokféle műfajt képviselnek; akad közöttük esszé értékű, de van anekdotikus emlékezés, laudáció, köszöntő vers, dokumentumközlés, és akad néhány levelezőlapra kívánczoló pár soros üdvözlés is.

Amikor átlapoztam a kötetet, a neves irodalomtörténész, Péter László sajátos című könyve, a *Szegedi seregszámla* jutott eszembe.⁵ Fölfogásában a seregszámla egy-egy szakterület begyűjtött értékeinek fölleltározását, jeles alkotóinak szemléjét jelenti. Ez az egyedi szóalkotással létrehozott kifejezés pontosan illik e köszöntő kötetre, mert valóban a magyar könyvtárügy seregszemléje. A két ünnepelt férfiú páros portréjának háttérében kirajzolódik ugyanis a magyar könyvtárak utóbbi fél évszázadának megannyi szakmai kérdése, gondja és eredménye, és általában a könyves műveltség temérdek témája – a „kétfeleles könyvtárak” megjelenésétől kezdve a helytörténeten át a külhoni minták hazai átvételéig. És e kérdések sokaságát a kötet szerzői, a gyakorló könyvtárosok vetik föl, akik között található megyei igazgató és kölcsönzőpultnál álló munkatárs, egyetemi oktató és olvasáskutató szociológus, intézményvezető és szaklapszerkesztő, bibliofil gyűjtő és informatikus. Vagyis a szerzők galériája éppen olyan sokszínű, mint amilyen a hazai könyvtárügy. Így is értendő a Festschrift seregszámla mivolta, amely a maga személyessége ellenére vagy emellett perspektivikus képet ad a 20. század második felének hazai könyvtárügyéről, annak tematikai csomópontjairól.

A *Publicum meritorum praemium* című ünnepi kötet a maga mivoltában hű tükrözik annak a könyvtári világnak, amelyet a kötet két hőse, valamint szerzői és várható olvasói belülről ismernek, sőt megtestesítenek. A magyar könyvtárosság két doyenje, spiritus rectora, ikercsillaga – akikhez igazodni lehet e könyvtárvilágban – megtestesíti a tradíció és az újítás, az elmélet és a gyakorlat összetartozását, a szellemi és szakmai folyamatosságot és megújulást, az emberi és kollegiális viszonyokat, egyben emlékeztetnek arra a régi és patriarchális, sokszor majdnem baráti légkörre, ami még a múlt század végén is többé-kevésbé jellemezte a könyvtáros kollektívákat. Amiről – saját tapasztalataim mellett – egykor nekem is sokat meséltek azok, akik már nem lehettek szerzői e kötetnek, mint *Berza László, Kiss Jenő, Pataki Ferenc, Szente Ferenc, Győri Erzsébet, Monostori Imre, Vajda Kornél, Sz. Nagy Lajos, Kövendí Dénes* vagy *Kenyeri Kornélia*. Az ünnepi kötet által megjelenített szellemi aurába ők is múlhatatlanul beletartoznak.

Az elején azt írtam: a köszöntő kötet értékét többek között azon lehet lemérni, ad-e valami pluszt a két ünnepelt amúgy ismert arcképéhez. Nemcsak a megelőlegezett válasz lehetett igen, hanem az utólagos is. Igen, a 67 szerző sok-sok új vonást, árnyalatot tett hozzá Katsányi Sándor és Papp István közismert portréjához. És a végére érve fölfedezhető az ünneplő kötet még egy fontos hozadéka: néhány órára, napra megidézte azt a könyvtári világot, atmoszférát,

amely a kötet szereplőinek, szerzőinek, reménybeli olvasóinak és a recenzensnek oly kedves.

Jegyzetek

1. Vajda Kornél: *Papp István 75 éves.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 15. évf. 2006. 12. sz. 49–52. p. <http://www.epa.hu/01300/01367/00084/pdf/06perszonalia.pdf> (2021.12.10.)
2. Balogh Ferencné – Havas Katalin: *Katsányi Sándor (is) 75 éves.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 16. évf. 2007. 2. sz. 54–56. p. <http://www.epa.hu/01300/01367/00122/pdf/05perszonalia.pdf> (2021.12.10.)
3. *Könyvtárosok kézikönyve I–V.* Szerk. Horváth Tibor, Papp István, Budapest, Osiris Kiadó, 1999–2003.
4. Katsányi Sándor: *A főváros könyvtárának története I–II.* Budapest, FSZEK, 2004–2008.
5. Péter László: *Szegedi seregszámla. Válogatott írások.* Szeged, Bába, 1999. 405 p.

Megjelent a nyílt archívumi információs rendszer (OAIS) szabványának magyar nyelvű változata

Az eredetileg úrkutatási adatok tárolására szánt nyílt archívumi információs rendszer (OAIS – Open Archive Information System) szabványa egy olyan elméleti referenciamodellt és keretrendszert ír le, amely alapján a gyakorlatban is létrehozhatók e tevékenységre szánt archívumok. A szabvány meghatározza mindazon fogalmakat is, amelyekre a nem archiválással foglalkozó szervezeteknek is szükségük van ahhoz, hogy hatékony résztvevői legyenek a megőrzési folyamatnak. Az OAIS-ban használt 'nyílt' kifejezés arra utal, hogy ez a szabvány, illetve az ehhez kapcsolódó releváns szabványok fejlesztése nyílt fórumokon történik. A referenciamodell az aktuális technológia korlátozta implementációktól függetlenül ad útmutatást a hosszú távú megőrzés elméletéhez.

Az MSZ ISO 14721:2022 szabványt a Magyar Szabványügyi Testület (MSZT) MB 508 Információ és dokumentáció nemzeti szabványosító bizottsága honosította.